

DR. KAN. KĘSTUTIS ŽEMAITIS

Vytauto Didžiojo universitetas

VYSKUPAS VINCENTAS PADOLSKIS – OKUPUOTOS VYSKUPIJOS GANYTOJAS

Praėjus šešiasdešimčiai metų po Antrojo pasaulinio karo praradimų ir netekčių, taip pat pasibaigus ilgam ir slogiam sovietiniam laikotarpiui, daugelis mokslininkų mėgina analizuoti karo, pokario ir sovietmečio paliktas problemas. Tačiau mažiausiai dėmesio skiriama 1944 m. vasaros įvykiams, kai slenkant frontui per Suvalkiją daug kunigų ir pasauliečių buvo priversti arba savo noru pasitraukę į Vakarus. Šiame straipsnyje pristatomas vyskupas Vincentas Padolskis ir mėginama atsakyti į vieną iš pagrindinių jo apsisprendimo pasitraukti iš Lietuvos artėjant frontui momentų. Kitas straipsnio uždavinys – vyskupo V. Padolskio nenugincijamų nuopelnų Lietuvos Katalikų Bažnyčiai ir pavergtai tautai įvertinimas.

Įvadas. Lietuvos Katalikų Bažnyčios istorijoje yra nevisiškai atsakytų klausimų. Vienas iš jų – tai Bažnyčios laikysena Lietuvoje Antrojo pasaulinio karo metais, taip pat kunigų ir vyskupų 1944 m. vasarą pasitraukimas į Vakarus. Šio straipsnio *tikslas* – vyskupo Vincento Padolskio tarnystės aplinkybės okupacijos metais Vilkauskijoje, taip pat jo aktyvios veiklos pasitraukus į Vakarus įvertinimas. Darbe naudojama *analizės metodų*. Straipsnyje keliama *hipotezė*, ar vyskupo Padolskio vyskupystė buvo prasminga ir davė naudos Bažnyčiai Lietuvoje ir už jos ribų. Svarbiausieji *šaltiniai* – V. Brizgio, L. Tulabos, P. Maldeiko ir kitų autorių veikalai, taip pat prof. Vinco Baltuškos prisiminimai.

Trumpa vyskupo Vincento Padolskio biografija. Vincentas Padolskis gimė 1904 m. balandžio 4 d. Vilkauskio apskrityje, Virbalio parapijoje. Mokėsi Virbalyje, vėliau Kybartų gimnazijoje. Studijavo filosofiją Romos Grigaliaus universitete 1922–1925 m. (įgijo filosofijos daktaro laipsnį). Vėliau studijavo Šveicarijoje, Friburgo universitete, kur 1930 m. jam buvo suteiktas teologijos daktaro laipsnis. 1930–1932 m. Romos Biblijos institute studijavo Šventąjį Raštą ir gavo šios srities licenciato laipsnį, vėliau Šventojo Rašto kandidato laipsnį. Dar būdamas Romos studentu buvo iššventintas kunigu. Šventimus suteikė 1927 m. rugpjūčio 21 d. Virbalio bažnyčioje arkivyskupas

P.**Karevičius**. 1932–1939, taip pat 1941–1944 m. kunigas **Padolskis** dėstė Šventąjį Raštą Vilkaviškio kunigų seminarijoje. 1938 m. apgina habilitacinį darbą ir skiriamas Naujojo Testamento katedros vedėju VDU Teologijos-filosofijos fakultete. 1940 m. liepos 18 d. nominuojamas titulinio Larandos vyskupu ir skiriamas Vilkaviškio vyskupo pagalbininku. Konsekrutas 1940 m. rugpjūčio 4 d. 1944 frontui priartėjus prie Vilkaviškio, besitraukiančių vokiečių raginamas, pasitraukė į Vakarus. Kurį laiką gyveno Vokietijoje. Į Romą persikėlė 1951 m. Mirė 1960 m. gegužės 6 d.

Vincentas Padolskis – Vilkaviškio vyskupas pagalbininkas. Vincento **Padolskio** konsekracija įvyko 1940 m. rugpjūčio 4 d. Vilkaviškio katedroje. Vyskupas Vincentas **Brizgys** cituoja tuometinį apaštalinį nuncijų Lietuvoje Aloyzą **Centozą**: „Kunigo Vincento **Padolskio**, paskirto titulinio Larandos ir Vilkaviškio vyskupu pagalbininku konsekracija, kaip buvo numatyta, negalėjo įvykti liepos 28 dieną, o tik tai šio mėnesio 4 dieną. Tai įvyko Vilkaviškio katedroje. Vyskupas A.**Karosas**, jau 84 metų, bet dar pajėgus, konsekrovė. O konsekratoriais buvo msgr. M.**Reinys** – iki šiol šios diecezijos koadjutorius, neseniai pakeltas titulinio Cipsela arkivyskupu, ir msgr. V.**Brizgys**, Kauno vyskupo pagalbininkas. Dalyvavo msgr. J.**Staugaitis**, Telšių vyskupas ir jo pagalbininkas vyskupas V.**Borisevičius**“¹. Čia, be abejo, atkreiptinas dėmesys į gana gausų Lietuvos vyskupų dalyvavimą Vilkaviškyje, išsventinant naująjį vyskupą. Matyt, jiems rūpėjo susitikti ir aptarti naują, grėsmingą padėtį Lietuvoje. Tai rodo ne tik minėtas **Brizgio** aprašymas, bet ir Lado **Tulabos**, dalyvavusio minėtoje šventėje, liudijimas: „Iškilmėse dalyvavo dauguma Lietuvos vyskupų ir pats nuncijus arkiv. L.**Centoz**. Po pietų vyskupai, dalyvaujant nuncijui, svarstė, ką skirti pokalbiams su Maskvos atstovais, kurie prisistatė esą Kremliaus atsiųsti kalbėtis dėl santykių su Bažnyčia Lietuvoje. Šiems pokalbiams buvo parinktas ir įgaliotas kun. M.**Krupavičius**, tuo metu S.Kalvarijos klebonas, patyręs politikas“². P.**Maldeikis** rašo, kad pasitarime dalyvavo ir keletas žymesnių kunigų³. Buvo pavesta kun. **Krupavičiui** parengti okupacinei valdžiai memorandumą apie Katalikų Bažnyčios socialinę programą, joje parodyti, kad Bažnyčia yra darbo žmonių gynėja⁴. Tuo metu Vilkaviškyje jau demonstratyviai reiškesi komunistams palankūs gyventojai. Miesto gatvėmis ėjo būrys vyrų ir moterų su rau-

¹ V.**Brizgys**, *Katalikų bažnyčia Lietuvoje 1940–1944 metais*, Čikaga, 1977, p. 22.

² L.**Tulaba**, *Nuo Dusios iki Tiberio*, t. 1, Roma, 1993, p. 101.

³ Plg. P.**Maldeikis**, *Mykolas Krupavičius*, Čikaga, 1975, p. 237.

⁴ Plg. ten pat, p. 237.

donomis vėliavomis dainuodami komunistines dainas. „Po pusvalandžio įvyko gausingesnė sovietiška demonstracija, suorganizuota iš vakaro atšvęsti Lietuvos įjungimą į SSRS. Eisena apie 400 asmenų, vyrų ir moterų, daugiausia žydų, išsirikiavo pagrindinėj gatvėj su vėliavomis, dainuodami ir kartodami komunistinius šūkius“⁵.

Tai nebuvo pirmieji okupacijos ženklai. Vilkaviškio kunigų seminarija jau buvo rusų kariuomenės užimta. Buvo prasidėję pirmieji masiniai areštai, represijas patyrė katalikų organizacijų veikėjai, uždarytas Teologijos-filosofijos fakultetas, suvalstybintos visos mokyklos, bažnytiniai pastatai irgi pradėti valstybinti. Vyskupas Vincentas **Brizgys** rašo: „Rugpjūčio 14 dienos savo pranešime Vatikanui Apaštališkasis Nuncijus mini, kad prieš penkias dienas Ministerių taryba, – ji veikė tol, kol ją pakeitė komisarai, – nutarusi palikti neuždarytą Kauno kunigų seminariją. Rugpjūčio 19 d. apaštalinis nuncijus telegrama Vatikanui dar pranešė Vilkaviškio vyskupo prašymą leisti jam išventinti į kunigus 5 diakonus, kuriems dar trūksta vienerių metų teologijos studijų. Teigiamas atsakymas gautas rugpjūčio 21 d. Tai buvo paskutinis kontaktas apaštalinio nuncijaus iš Lietuvos su Vatikanu“⁶. Nuncijus rugpjūčio 24 d. turėjo palikti Lietuvą.

Taip prasidėjo vyskupo Vincento **Padolskio** tarnystė Vilkaviškyje. Jam kartu su vyskupu ordinaru Antanu **Karosu** reikėjo atlaikyti dar vieną didelį išbandymą – stiprinti kunigus, kad jie išliktų ištikimi Bažnyčiai net ir sunkiausiomis aplinkybėmis ar verbuojami, nes jau pačioje sovietinės okupacijos pradžioje norėta patraukti kunigus naujos santvarkos pusėn. Štai apie kunigą **Krupavičių**, kuris vyskupų nutarimu turėjo būti tarsi derybininkas, atstovaujantis Bažnyčiai santykiuose su Maskvos valdžia, buvo sakoma: „M.**Krupavičius**, jei atsisakytų kunigystės, galėtų būti geras komisaras, t.y. eiti aukštas pareigas sovietinėje santvarkoje“⁷. Maskva dėjo daug pastangų, kad Bažnyčia Lietuvoje nutrauktų, anot okupacinės valdžios, „vergišką“ priklausomumą nuo Vatikano. Tai ypač buvo stengiamasi įgyvendinti vėliau, antrosios okupacijos metu.

Metus trukusi pirmoji sovietinė okupacija visai šaliai padarė daug skaudžių žaizdų. 1941 m. birželio 22 d., prasidėjus karui, Budavonės miške sovietų kariai labai žiauriai nukankino tris kunigus – Lankeliškių kleboną Vincą **Balsį**, Vilkaviškio kunigų seminarijos dvasios tėvą Justiną **Dabrilą** ir buvusį gimnazijos kapelioną Joną **Petriką**⁸.

⁵ V.**Brizgys**, *Katalikų Bažnyčia Lietuvoje...*, Čikaga, 1977, p. 23.

⁶ Ten pat, p. 26.

⁷ L.**Tulaba**, *Nuo Dusios iki Tiberio*, p. 101–102.

⁸ Jonas **Petrika** (1885 IV 13–1941 VI 21) išventintas kunigu 1908 metais.

Nacių okupacijos laikotarpis tik pačioje pradžioje buvo viltingas. Vyskupai galėjo laisviau atlikti savo pareigas. Vyskupas [Padolskis](#) aktyviai pradėjo tvarkyti vyskupijos reikalus. Monsinjoras Vincas [Bartuška](#) prisimena, jog po žiauraus sovietų elgesio su Bažnyčia, naujųjų okupantų laikysena buvo tarsi „<...> išvaduotojų. Žmonės džiaugėsi ir nesigailėjo, kad žlugo rusų režimas. Žmonėms buvo nuostabu, kad po brutalaus tarybinių karių elgesio jie Vilkaviškio katedroje derliaus šventės metu matė aukštus vokiečių karininkus, dalyvaujančius vyskupo A.[Karoso](#) aukojamose mišiose“⁹. Prelatas Ladas [Tulaba](#) situaciją vertina irgi panašiai: „Vokiečiams užėmus Lietuvą, prasidėjo naujas gyvenimas civilinėje ir religinėje srityse. Žinojome nacionalsocialistų priešingą laikyseną K.Bažnyčios atžvilgiu. Episkopas taigi rūpinosi tuoju atstatyti Bažnyčios gyvenimą bei veiklą į prieš bolševikų okupaciją buvusią padėtį. Pirmiausia buvo atkurtos visos anksčiau veikusios seminarijos: Kaune, Vilniuje, Vilkaviškyje¹⁰ ir Telšiuose“¹¹. Pašaukimų į kunigystę buvo nemažai. Netrukus pradėjo laisvai veikti katalikiškos organizacijos, kurios sovietinės okupacijos metu buvo draudžiamos, tačiau jų įtaka visuomenei nebuvo didelė. Katalikiškoji spauda dar nebuvo atsigavusi, nes viskas buvo nacių priežiūroje. Kunigai nevaržomi galėjo vykdyti pastoraciją. Tačiau greitai prasidėjo žydų persekiojimai, žudymai. Žmonės Lietuvoje, kaip ir visoje Europoje, šį nacių žiaurumą išgyveno itin skaudžiai. Nors atsirado ir lietuvių, talkinusių žudant žydus, tačiau daugelis stengėsi kaip nors pagelbėti nelaimingiesiems. Visi greitai pajuto, kad „vokiečių civilinė valdžia atėjo į Lietuvą su valdančios rasės ideologija“¹². Buvo uždaryta Vilniaus kunigų seminarija, labai nukentėjo Vilniaus krašto kunigai, ypač lenkai. Netgi Vilniaus arkivyskupas R.[Jalbzykovskis](#) buvo išstremtas iš Vilniaus ir apgyvendintas pas marijonus Marijampolėje.

Nacių okupacijos metu Lietuvos vyskupai laikėsi gana oficialiai naujos valdžios atžvilgiu. Santūrus buvo ir vyskupas [Padolskis](#). Kunigai mažai reikalų turėjo su vokiečių valdžia. Kun. [Krupavičius](#), kuris labai atvirai protestavo prieš nacių daromus nusikaltimus, buvo suimtas ir išvežtas į Rėgensburgą, benediktinų vienuolyną. Gal naciams buvo nepatogu bausti kunigą, kuris aktyviai reiškėsi prieš rusų okupaciją. Vienas iš maloniausių dalykų

⁹ V.[Bartuška](#), *Vilkaviškio vyskupija nacių okupacijos laiku*, Marijampolė, 2004 (Rankraštis, autoriaus asmeninis archyvas), p.1-2.

¹⁰ Vilkaviškio kunigų seminarijos dalis patalpų buvo užimtos kariuomenės.

¹¹ L.[Tulaba](#), *Nuo Dusios iki Tiberio*, p.118.

¹² P.[Maldeikis](#), *Mykolas Krupavičius*, p.244

vokiečių okupacijos metu buvo tai, kad neatsirado kunigų kolaborantų (bent jau Vilkaviškio vyskupijoje)¹³.

1944 m. karo eiga pasisuko vokiečių nenaudai. Rusai sparčiai artėjo prie Lietuvos. Liepos 30 d. prasidėjo Vilkaviškio bombardavimas. Daugelis žmonių pasitraukė iš miesto. Vyskupas A. Karosas nutarė likti ir niekur nesitraukti. Tuo tarpu daug žmonių, taip pat ir kunigų, ėmė trauktis į Vakarų ne tik nuo fronto, bet ir nuo naujos sovietinės okupacijos. Broniaus Kviklio surinktais duomenimis, 1944 m. iš Vilkaviškio vyskupijos pasitraukė daugiau nei 90 kunigų¹⁴. Vokiečiai propagandos sumetimais ragino ir netgi vertė vyskopus, žymesnius kunigus trauktis į Vokietiją¹⁵. Ko gera, buvo norima parodyti, kad rusų okupacija Lietuvos žmonėms buvo daug grėsmingesnė. Iš Vilkaviškio vyskupijos pasitraukė ir vyskupas V. Padolskis. Daugelis manė, kad Lietuva greitai taps laisva ir jie, išvengę fronto pavojų bei sovietinio teroro, sugrįš į laisvą savo šalį.

Dramatiškas pasitraukimas į Vakarų. Okupacijų laikas vyskupui Padolskiui, kaip ir visai lietuvių tautai, buvo sunkus išbandymas. Patyrė 1940–1941 m. trėmimus, kalėjimus ir kitokius persekiojimus, žmonės, be abejo, suvokė ir nujautė, kas jų laukia artėjant frontui į Vakarų. Gelbėjosi kas galėjo. Kitus tam ragino besitraukianti nacių kariuomenė. Labiausiai išgyveno inteligentija, ūkininkai, dvasininkai.

Vyskupas Vincentas Padolskis, frontui priartėjus prie Lietuvos–Vokietijos sienos, kaip minėta, vokiečių įsakmiai raginamas pasitraukė iš Lietuvos.

Kaipgi vertintinas šis pasitraukimas, ypač vyskupų paklusimas vokiečių okupacinei valdžiai? Kas gi tai – tremtis ar pabėgimas? Į šį klausimą geriausiai atsako Ladas Tulaba, buvęs tų įvykių ne tik liudininkas, bet ir dalyvis: „Mudu su vysk. Padolskiu galvojome vykti į Pajevonį, ramų provincijos kampelį, kur tikėjomės bus saugiau sulaukti naujos sovietų okupacijos“¹⁶. Šie Tulabos žodžiai aiškiai rodo, kad nei jis, nei vyskupai Brizgys ir Padolskis nebuvo iš anksto nusiteikę trauktis iš Lietuvos. Tulaba aiškiai aprašo visas pasitraukimo aplinkybes. Besitraukianti vokiečių kariuomenė ne tik ragino, bet ir vertė trauktis kartu ir Lietuvos inteligentiją, o frontui susto-

¹³ V. Bartuška, *Vilkaviškio vyskupija nacių okupacijos laiku*, p. 2.

¹⁴ Plg. B. Kviklys, *Lietuvos bažnyčios. Vilkaviškio vyskupija*, p. 84.

¹⁵ Vokiečiai atsitraukdami susprogdino Alvito ir Virbalio bažnyčias, kurios buvo netoli pasienio, turėjo aukštus bokštus; buvo manoma, kad rusų žvalgai iš jų gali stebėti fronto liniją.

¹⁶ L. Tulaba, *Nuo Dusios iki Tiberio*, p. 145.

jus prie Vilkaviškio – ir kitus vietos gyventojus. Naciai tai darė dėl savo propagandos: „<...> tegul pasaulyje susidaro opinija, kad daugelis šviesių žmonių bėga nuo rusų, ieškodami prieglobsčio pas pralaiminčius nacius, juos laikydami padoresniais, humaniškesniais. <...> Čia yra daugelio tironų logika: tegul kiti apie juos galvoja geriau, negu iš tikrųjų patys yra“¹⁷.

Vyskupas be savo ganomųjų. Gana sunkios gyvenimo sąlygos buvo pokario pabėgėlių stovyklose Vokietijoje. Tačiau netrukus žmonės pradėjo ieškoti pastovesnės gyvenimo vietos, kur galėtų dirbti ar mokytis. Lietuviai klierikai iš pabėgėlių stovyklų stengėsi patekti į kokią nors Vokietijos ar kitos šalies kunigų seminariją. Vyskupai **Brizgys** ir **Padolskis** rūpinosi, kad būtų Lietuvos kunigų seminarijų auklėtiniai galėtų toliau rengtis kunigybei. Daugelis jų prisiglaudė Eichšteto seminarijoje. Tai irgi minėtų vyskupų nuopelnas¹⁸.

1951 m. vyskupas **Padolskis** atvyko į Romą. Čia jis daug prisidėjo kuriant Lietuvių Šv. Kazimiero kolegiją ir jai vadovavo kolegijos prezidento titulu. „Ekscelencija puikiai atstovavo Kolegijai visur, bet ypač Šv. Sosto įstaigose“¹⁹.

Be vyskupo **Padolskio** sunkiau būtų atsikūrusi tremties sąlygomis ir Lietuvių katalikų mokslo akademija. Šios akademijos didžiulis ramstis buvo minima Šv. Kazimiero kolegija.

Be čia paminėtų veiklos sričių, be abejo, lieka ir daug nepastebėtų faktų ar neįvertintų vyskupo veiklos momentų. Visa tai geriausiai ir dažniausiai atskleidžia netektis. L. **Tulaba** rašo: „Vysk. V. **Padolskio** mirtis buvo skaudi staigmena visai lietuviškajai išeivijai ir Lietuvai. Netekome didelės asmenybės Bažnyčiai ir tautai... Bet ir Šv. Sostas bei aukštieji Romos – Vatikano Kurijos pareigūnai jautriai išgyveno netikėtą, per ankstyvą Ekscelencijos mirtį“²⁰.

Išvados. Katalikų Bažnyčia Lietuvoje XX a. patyrė daug išbandymų. Ypač sunkus buvo sovietinės ir nacių okupacijos laikotarpis. Sunkūs išbandymai neaplenkė ir Lietuvos vyskupų. Gana dramatišku laiku prasidėjo vyskupo **Padolskio** ganytojiškas kelias 1940 metais Vilkaviškyje. Dar sunkesnė buvo antroji sovietinė okupacija. Daug Lietuvos žmonių buvo aplin-

¹⁷ K. **Žemaitis**, Vyskupas Vincentas **Brizgys** ir jo likimas, *LKMA Metraštinis*, t. 22, Vilnius, 2003, p. 172.

¹⁸ Plg. L. **Tulaba**, *Nuo Dusios iki Tiberio*, p.148–155.

¹⁹ Ten pat, p. 159.

²⁰ L. **Tulaba**, *Nuo Dusios iki Tiberio*, t. 2, Roma, 1993, p. 14.

kybių priversti trauktis į Vakarų. Pasitraukė vokiečių kariuomenės primygtinai raginamas, netgi verčiamas ir vyskupas Vincentas Padolskis. Tačiau jo veikla tiek Vokietijoje, tiek Romoje buvo labai reikšminga į Vakarų pasitraukusiems lietuviams. Čia matomi jo dideli nuopelnai Katalikų Bažnyčiai ir pavergtai tautai (tiek gyvenant Vokietijoje tarp pabėgėlių, tiek Romoje ir rūpinantis lietuvių sielovada, Lietuvių katalikų mokslo akademija, Lietuvių Šv. Kazimiero kolegija.

Įteikta 2004 m. rugpjūčio mėn.

BISHOP VINCENTAS PADOLSKIS –
THE SHEPHERD OF AN OCCUPIED DIOCESE

Kęstutis Žemaitis

Summary

Sixty years after the many losses of World War II, as well as the end of the long and oppressive Soviet period, many scholars try to analyze the problems of the war, post-war and Soviet periods. Unfortunately very little attention has been focused on the events of the summer of 1944, the time when the war front advanced through Suvalkija, and many priests and lay people either forcefully or voluntarily moved to the West. Their situation was very difficult. The Nazi powers insisted that people, especially the intelligentsia, retreat with their army.

The article presents Bishop Padolskis and attempts to explain the reasons for his decision to emigrate from Lithuania before the advancing front. On July 18, 1940 Padolskis was nominated as the titular bishop of Laranda and assigned as the bishop coadjutor of the Vilkaviškis Diocese. He accepted the Nazi suggestion to emigrate and for some time lived in Germany. Because all the motives and circumstances for his retreat are not known, the question remains was his action – exile or retreat? Another aim of the article is to evaluate his prominent merits to the Catholic Church and his oppressed nation, while caring for the spiritual life of the Lithuanian refugees as he lived in Germany and Rome (from 1951) as well as assisting the Lithuanian Catholic Academy of Sciences and the College of St. Casimir.

